

MAKEDONYUSÇULAR YA DA PNEUMATOMACHİ'LERİN (RUH'LA SAVAŞANLAR) KUTSAL RUH HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Yunus KAYMAZ **

Makale Bilgisi

Makale Türü: Araştırma Makalesi, **Geliş Tarihi:** 1 Temmuz 2021, **Kabul Tarihi:** 29 Eylül 2021, **Yayın Tarihi:** 30 Eylül 2021, **Atf:** Kaymaz, Yunus "Makedonyusçular Ya Da Pneumatomachi'lerin (Ruh'la Savaşanlar) Kutsal Ruh Hakkındaki Görüşleri Üzerine Bir İnceleme". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 21/2 (Eylül 2021): 1019-1044.

<https://doi.org/10.33415/daad.961052>

Article Information

Article Types: Research Article, **Received:** 1 July 2021, **Accepted:** 29 September 2021, **Published:** 30 September 2021, **Cite as:** Kaymaz, Yunus. "A Study On The Views Of The Macedonians Or Pneumatomachi (The Spirit Fighters) About The Holy Spirit". *Journal of Academic Research in Religious Sciences* 21/2 (September 2021): 1019-1044.

<https://doi.org/10.33415/daad.961052>

Öz

4. yüzyıl, kilise içerisinde sadece kristolojik tartışmaların yoğun bir şekilde cereyan ettiği bir dönem olmamış aynı zamanda Kutsal Ruh meselesi ile alakalı da önemli hadiselerin yaşandığı bir dönem olarak kayda geçmiştir. Bu anlamda Kutsal Ruh, kristolojik tartışmalardan sonra kiliseyi en çok meşgul eden tartışma konularından bir tanesi olmuştur.

* Bu makale, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak Prof. Dr. Fuat Aydın danışmanlığında gerçekleştirilen Yunus Kaymaz'ın 'Hristiyan Teolojisinde Kutsal Ruh Tartışmaları (Kökeni, Mahiyeti ve Dogmalaşma Süreci)' (Sakarya, 2021) başlıklı doktora tezi verilerinden üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Anabilim Dalı, ykaymaz@sakarya.edu.tr, Orcid: 0000-0001-7270-3571.

tur. Araştırmamızın temel konusu Kutsal Ruh'un müstakil bir mesele olarak gündeme geldiği dördüncü yüzyılın ikinci yarısındaki tartışmaların görünen müsebbibi olan Makedonyusçulardır. Bu grubun kökeni, tarihsel gelişimi, lider isimleri ve temel düşüncelerini ele alacağız. Temel kaynaklarımız, bu hadiselerin yaşandığı döneme şahit olmuş, hatta bu tartışmaların bizzat içerisinde yer almış kilise babalarının eserleri olacaktır. Oluşmuş muğlak bir oluşum olan bu grubu incelemeye öncelikle isminden başlayacak, ardından Makedonyusçuluğun tarihsel sürecini ve en nihayetinde temel düşüncelerini ele alarak makalemizi sonlandıracağız.

Anahtar Kelimeler: Makedonyusçuluk, Pneumatomachi, Kutsal Ruh, 4. Yüzyıl.

A Study on the Views of the Macedonians or Pneumatomachi (The Spirit Fighters) about the Holy Spirit

Abstract

The 4th century was not only a period of intense christological discussions within the church, but also recorded as a period in which important events related to the issue of the Holy Spirit took place. The Holy Spirit has been one of the most controversial topics of discussion after the christological debates. The main subject of our research is the Macedonians, the apparent cause of the debates in the second half of the fourth century, when the Holy Spirit came to the fore as an independent issue. We will deal the origin, historical development, leading names and basic thoughts of this group. Our main sources will be the works of the church fathers who witnessed the period when these events took place, even took part in these discussions. We will first start with the name of this group, and then conclude our article by dealing the historical process of Macedonianism and its basic ideas.

Keywords: Macedonians, Pneumatomachi, Holy Spirit, 4th century.

Giriş

Hristiyan teslisinde İsa'dan sonra gelen Kutsal Ruh, kristolojik tartışmalardan sonra kiliseyi en fazla meşgul etmiş teolojik tartışma konularından bir tanesi olmuştur. Yeni Ahit, Kutsal Ruh'tan bazen Tanrıyla, bazen İsa Mesih'le ve bazen de insan ile ilişkili olarak birçok kez söz etmiştir. Fakat onun doğası, Baba ve İsa ile ilişkisi ve tanrısallığı/ilahiliği konularında net bir tutum ortaya koymamıştır. Kutsal Ruh hakkındaki bu muğlak bilgiler Kutsal Ruh'un gündeme gelmediği ilk dönemlerde bir sorun teşkil etmezken dördüncü yüzyıldaki yoğun kristolojik tartışmaların akabinde ilk defa müstakil bir mesele olarak tartışılmıştır. Öncelikle İznik Konsili'nde (325) Kutsal Ruh'u bir inanç objesi olarak zikretmekle yetinilmiştir. Fakat ilerleyen süreçte, kilise içerisindeki yerel toplantılarda kabul edilmiş olan inanç metinlerinin birçoğunda Kutsal Ruh zikredilmiş ve 360'lardan sonra artık kristolojik tartışmalarla ilişkili fakat ondan bağımsız bir şekilde müstakil olarak tartışılmaya başlanmıştır. En nihayetinde Konstantinopolis Konsili ile Kutsal Ruh'un kaynağı Baba olarak göste-

rilmiş ve Baba ve Oğul ile birlikte yüceltilmesi ve tapınılması gerektiği ilan edilmiştir.

Kutsal Ruh'un müstakil bir mesele olarak tartışılmaya başlanması ile birlikte onun hakkında önemli görüşler ortaya konmuştur. Bu minvalde Athanasius'un (ö.373) muhatap aldığı etkisi oldukça sınırlı yerel Mısırlı bir grup olan *Tropici*'yi en başta saymamız gerekmektedir. Fakat Kutsal Ruh'u bir dönem kilisenin neredeyse ana gündem maddesi haline getirenler Makedonyusçular (Pneumatomachi'ler) olmuştur. Nitekim bu grup Kutsal Ruh'un yaratılmamış olduğunu ve Tanrılığını inkâr ederek onun ontolojik olarak Baba ve İsa'dan farklılığını ve hiyerarşik olarak onlardan sonra geldiğini savunmuştur. Biz bu makalede erken dönem kilisede Kutsal Ruh'un müstakil olarak tartışılmasına vesile olan ve en nihayetinde bu konuda bazı dogma inançların resmi kredolarda yer almasını sağlayan Makedonyusçuluğu/Pneumatomachi grubunu ve düşüncelerini ele alacağız.

Bu grubun incelenmesini zorlaştıran bazı hususlar vardır. Öncelikle bu grup hakkındaki malumatları büyük oranda Basil (ö.379), Nazianzuslu Gregory (ö.390) ve Nyssalı Gregory'den (ö.395) oluşan Kapadokyalı kilise babaları başta olmak üzere Didymus (ö.398), Epiphanius (ö.403) ve meşhur kilise tarihçileri Sokrates (ö.450) ve Sozomen'in (ö.450) kitaplarından elde etmekteyiz. Bu şahıslar İznikçi kampın taraftarları olarak mezkûr gruba muhalif isimlerdir. Bundan ötürü grup hakkında verilen bilgiler objektiflik hususunda bazı şüphelere sahiptir. Grubun ele alınmasını zorlaştıran bir diğer sıkıntı ise oluşum sürecinde ve sonrasında sıklıkla birbiriyle çelişen eylemlere imza atmalarından kaynaklanmaktadır. Bundan ötürü de grubun tarihi süreçte nasıl oluştuğunu ve düşünsel sınırlarını tam olarak tespit etmek hayli zordur. Fakat yine de grubun nasıl oluştuğu hakkındaki bilgiler ve değerlendirmelerle bir çerçeve çizmeyi deneyeceğiz.

Meseleyi alt başlıklar halinde ayrıntılı olarak işlemek gerektiğinden en başta gruba ismini veren Makedonyus üzerinde duracağız. Sonrasında bu bilgiler üzerinden "Makedonyusçuluk" isminin tahlilini yapacak ve grup için hangi ismin kullanılması gerektiğini önereceğiz. Ardından grubun kuruluşunu, gelişimini ve kilise içerisinde yaşanan hadiseleri ayrıntılarıyla ele alacağız. En nihayetinde grubun Kutsal Ruh hakkındaki temel düşüncelerini maddeler halinde tahlil edecek ve makalemizi sonlandıracağız.

1. Makedonyus ve Makedonyusçuluk Kavramı

Makedonyus'un hayatının ilk dönemleri hakkında neredeyse hiçbir bilgimiz yoktur. Onun tarih sahnesine çıkışı Konstantinopolis piskoposu Alexander'ın (ö.337) ölümü ile boş kalan piskoposluk seçiminde olmuştur. 337 yılında Alexander'dan sonra piskoposluk makamına geçen Paul (ö.350) Ariuşçular¹ tarafından kabul görmemiştir. Bu hadise bir süre sonra şehirde halkı ikiye bölmüştür. Ariuşçular piskoposluğun Makedonyus'un hakkı olduğu konusunda ısrar ediyorlarken İznik yanlıları Paul'un devam etmesini istemişlerdir. Bu karışık ortamda yalnızca iki sene piskoposluk yapabilen Paul kendisine yöneltilen suçlamalardan ötürü görevden alınıp sürgüne gönderilmiştir.² Athanasius onu şikâyet eden kişinin Makedonyus'un bizzat kendisi olduğunu söyler.³ Paul'den sonra piskoposluk makamına geçen Nicomedialı Eusebius (ö.341), 338-341 yılları arasında görevde kalmıştır. Eusebius'un ölümünden sonra Konstantinopolis'te yine büyük bir karışıklık çıkar. İznik taraftarları Paul'u piskopos ilan ederlerken Ariuşçular Makedonyus'u piskopos olarak seçtiklerini duyururlar. Karışıklıktan haberdar olan imparator Konstantius (ö.361), Paul'u görevden alır ve onu sürgüne gönderir. Esasında imparator bu karışıklığa sebep olduğu için ve izinsiz piskopos ilan edildiği için Makedonyus'a da kızgındır. Konstantinopolis'e gelen imparator, Makedonyus'un piskoposluğuna menfi ya da müspet bir cevap vermeden şehirden ayrılır.⁴ 342'de Konstantius, Konstantinopolis valisine bir mektup yazarak kiliseyi Makedonyus'a teslim etmesi emrini verir.⁵

Bir süre sonra Roma imparatorluğundaki siyasi değişimlerden ötürü piskoposluk makamını Paul'a kaptırsa da 350 yılında tekrardan Konstantinopolis piskoposu olan Makedonyus⁶ esasında Nicomedialı Eusebius ile Kayseriyalı Eusebius'un (ö.339) takipçisi kabul edilmektedir. Fakat Aetius

¹ Her ne kadar ilerleyen süreçte bu isim kapsamı itibarıyla bir genişleme yaşasa da en temelde Ariuşçular, 313 yılında İskenderiye piskoposluğuna diyakon olarak atanan Arius'un kristolojik düşüncelerini takip edenlere verilen isimdir. 4. Yüzyıldaki kristolojik tartışmaların başlamasında şüphesiz en önemli şahıslardan bir tanesi Arius'tur. Arius'a göre özetle İsa, Baba ile aynı özden (homoousios) değildir. En fazla onunla benzer öze (homoiosios) sahiptir. Dolayısıyla İsa Mesih Tanrı gibi ezeli ve yaratılmamış değildir.

² Sozomen, "Ecclesiastical History", *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church (2. Series)*, ed. Philip Schaff - Henry Wace (Oxford: The Christian Literature Company, 1890), 2/284.

³ Athanasius, "Historia Arianorum", *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church (2. Series)*, Ed. Philip Schaff-Henry Wace (Oxford: The Christian Literature Company, 1892), 4: 272.

⁴ Sozomen, "Ecclesiastical History", 2/286-287.

⁵ Sozomen, "Ecclesiastical History", 2/287-288.

⁶ Sozomen, "Ecclesiastical History", 2/298-301.; Henry Barclay Swete, *On the Early History of the Doctrine of the Holy Spirit* (London: Macmillan and Co., Limited, 1912), 40.

(ö.367) liderliğindeki aşırı-Ariusçu bir grubun ortaya çıkması ile birlikte⁷ o da Ankaralı Basil'in başını çektiği ve *özde benzer (homoiosios)*⁸ görüşünü savunan yarı-Ariusçu gruba katılmıştır.⁹ Bu tarihten sonra Makedonyus'un yarı-Ariusçu gruba katılması ya da Makedonyus taraftarlarının yarı-Ariusçu grup ile ilişkisi konusuna eğilmemiz gerekecektir. Zira Makedonyusçuluk adıyla meşhur olacak grup ile Ankaralı Basil'in (ö.362) liderlik ettiği bu yarı-Ariusçu grup arasında ne tür bir bağlantının olduğunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Makedonyus, hastalığından ötürü biraz geç kalsa da Ankaralı Basil'in yanında Seleucia konsiline katılmıştır. Yine Ankaralı Basil ve arkadaşları 360 yılında Konstantinopolis konsili ile görevden alındıkları zaman Makedonyus da görevden alınmıştır.¹⁰ Dolayısıyla Makedonyus'un görevden alınması muhtemelen yarı-Ariusçu grup ile olan bağlantısından ötürüdür. Kilise tarihçisi Sozomen onun görevden alındıktan sonra ölene kadar şehrin kenar bir mahallesinde yaşadığını ve burada öldüğünü söyler.¹¹ Fakat bu bilginin hemen ardından Makedonyus'un görevden alındıktan sonra Kutsal Ruh ile alakalı şu görüşlerini ilan ettiğini iddia eder:¹² "*Tanrı'nın Oğlu bütün hususlarda Baba gibidir, fakat Kutsal Ruh aynı derecede değildir.*" Sozomen, Makedonyus tarafından ortaya konan bu doktrinin Cyzicuslu Eleusius (ö.?), Sebasteli Eustathius (ö.377) ve Konstantinopolis konsilinde mahkûm edilen bütün diğer piskoposlar tarafından kabul edildiğini söyler. Devamında bu görüşlerin o dönemde Konstantinopolis'in azımsanmayacak bir kısmında, Bithynia¹³, Trakya, Hellespont¹⁴ ve çevre illerde geniş ölçüde kabul gördüğünü de sözlerine ekler.¹⁵ İşte bu süreçten sonra Makedonyus taraftarlarının artık Makedonyusçular olarak adlandırılmaya başlandığı ve neticede müstakil bir gruba dönüştükleri

⁷ 4. yüzyılın ortalarında Ariusçu olarak nitelenen düşüncelerin takipçileri yekvücut değillerdi. Kabaca üç gruba ayrılan Ariusçular İsa Mesih'in Tanrı ile ilişkisinin mahiyeti noktasında birbirine yakın olsa da farklı iddialara sahiplerdi. Bu gruplar da aşırı-Ariusçuluk, Homoian Ariusçuluk ve yarı-Ariusçuluk şeklindeydi.

⁸ Hristiyanlığın erken dönemindeki kristolojik tartışmalarda Oğul İsa Mesih'in doğası ya da özü ile Baba Tanrı arasında ne tür ontolojik bir ilişkinin olduğu konusundaki temel tartışmalarda özellikle Ariusçu olarak nitelenen şahıs ya da grupların savundukları ve Oğul İsa Mesih'i Tanrı ile aynı özden kabul etmek yerine onun en fazla Tanrı ile benzer olabileceğini savunan tarafın bu ilişkiyi tanımlamak için tercih ettikleri kavramdır. Bkz. Britannica, "Semi-Arianism". *Encyclopedia Britannica* (Erişim 26 Aralık. 2020).

⁹ R. P. C. Hanson, *The Search for the Christian Doctrine of God* (Edinburgh: T&T Clark, 1997), 760.

¹⁰ Hanson, *The Search for the Christian Doctrine of God*, 760.

¹¹ Sozomen, "Ecclesiastical History", 2/322.

¹² Sozomen, "Ecclesiastical History", 2/322..

¹³ İstanbul'un doğusu, Kocaeli ve Sakarya şehirlerinin olduğu bölgeye verilen isim.

¹⁴ Çanakkale Boğazı.

¹⁵ Sozomen, "Ecclesiastical History", 2/322.

ifade edilmektedir. Diğer kilise tarihçileri olan Sokrates ve Theodoret (ö.457) de Kutsal Ruh karşıtlarının ortaya çıkışının Makedonyus'un görevden alınmasına kadar götürürler.¹⁶ Onlara göre böyle bir sürecin sonunda bu grup Makedonyuşçuluk olarak isimlendirilmiştir.¹⁷

Kilise tarihçilerinin Makedonyuşçuluk adındaki bu grubun Konstantinopolis piskoposu Makedonyus ile ilişkisi hakkındaki bu düşüncelerinin aksine onun bu grup ile doğrudan bir bağlantısının olmadığı özellikle modern araştırmacılar tarafından kabul görmektedir. Zira bu araştırmacılara göre Kutsal Ruh ile alakalı tartışmalarda bizzat Makedonyus yoktur. Onun Konstantinopolis konsilinde yer aldığı ile ilgili hikâyeye ise yetersiz kanıtlara dayanmaktadır. Yine her ne kadar kilise tarihçileri "Makedonyuşçu" teriminin imparator Julianus (ö.363) döneminde genel bir kullanıma ulaştığını söylese de biz 380'den önce bu terimin kullanıldığına dair bir kayda rastlamamaktayız. Konstantinopolis'teki yazarların eserlerinde dahi böyle bir kullanım yoktur.¹⁸ Basil, Nazianzuslu Gregory ve Epiphanius Pneumatomachi grubu hakkında yazılar yazmışlar fakat "Makedonyuşçuluk" ifadesini asla kullanmamışlardır. Didymus'un 370 ile 380 yılları arasında yazdığı *Kutsal Ruh Üzerine* adlı çalışması da Makedonyuşçu terimini kullanmaz.¹⁹

İmparator Theodosius'un (ö.395) 383 ya da 384 yılında Makedonyuşçuları hedef alan bir bildirisi varsa da 381'deki Konstantinopolis kanonu Kutsal Ruh'un tanrılığını inkâr edenleri "Makedonyuşçular" şeklinde tanımlamamıştır. İlk kaynaklar onlardan "Ruh'la Savaşanlar" anlamına gelen "Pneumatomachi" şeklinde bahseder. Athanasius'un Serapion'a gönderdiği mektuplarda²⁰ ilk defa kullanılan bu kavramı Epiphanius ve

¹⁶ Swete, *On the Early History of the Doctrine of the Holy Spirit*, 50.

¹⁷ Swete, *On the Early History of the Doctrine of the Holy Spirit*, 50-51.; Bkz. Sokrates, "Ecclesiastical History", *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church (2. Series)*, ed. Philip Schaff - Henry Wace (Oxford: The Christian Literature Company, 1890), 2/322; Theodoret, "Ecclesiastical History", *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church (2. Series)*, ed. Philip Schaff - Henry Wace (New York: The Christian Literature Company, 1892), 3/67.

¹⁸ C. R. B. Shapland, *The Letters of Saint Athanasius Concerning the Holy Spirit* (London: The Epworth Press, 1951), 22-23.; Swete, *On the Early History of the Doctrine of the Holy Spirit*, 53.

¹⁹ Shapland, *The Letters of Saint Athanasius Concerning the Holy Spirit*, 24.

²⁰ Kutsal Ruh'un tanrılığını inkâr etmeleri ile kilise çevrelerince tanınan Makedonyuşçulardan önce Kutsal Ruh'un tanrılığını ve yaratılmamışlığını inkâr eden yerel Mısırlı grup olan "Tropici" hakkında Athanasius'un yazdığı mektuplar vardır. Thmuis piskoposu Serapion, yaşadığı bölgede bulunan "Tropici" grubunsu nasıl bir tavır takınması gerektiğini Athanasius'a sorunca Athanasius ona 4 mektup göndererek hem Tropici hakkında ayrıntılı bilgiler verir hem de ortodoks cepheden önemli bir kilise babası olarak bu düşünceler hakkındaki tavrını açık bir biçimde ortaya koyar. Bu mektuplar literatürde "Serapion'a Mektuplar" şeklinde bilinmektedir.

Kapadokya Babaları da bu grubu nitelerek için tercih etmişlerdir.²¹ Sonuç olarak bu grubu biz her ne kadar Makedonyusçuluk olarak nitelendiriyorsak da "Pneumatomachi" olarak bilinen bu grubun Makedonyus ile doğrudan bağlantısı ispatlanamamıştır.

Makedonyus ve Makedonyusçuluk hakkındaki bu ayrıntılı incelemeden çıkan sonuç Kutsal Ruh'un tanrılığını inkâr eden bu gruba karşı "Pneumatomachi (Ruh'la Savaşanlar)" ifadesini kullanmanın daha uygun olduğudur. Biz de bundan sonra "Pneumatomachi" kavramını tercih edeceğiz.

2. Pneumatomachi Grubunun Tarihsel Gelişimi

Epiphanius, *Panarion*'da Pneumatomachi grubunun kökeninin aslında iki kaynaktan beslendiğini söyler. Buna paralel olarak da bu yarı eğitilmiş insanların iki formunun mevcut olduğunu aşağılayıcı bir üslupla ifade eder. Bunlardan yarı-Ariusçu kökenli olanlar vardır ki bunlara göre Oğul yaratılmamış değildir, çağlar öncesinde evlat edinilmiştir. Epiphanius bu grubun Arius'un düşünceleri üzerine olduklarını ve İsa'nın olmadığı bir zamanın var olduğunu kabul ettiklerini söyler. Yine bu grubun Kutsal Ruh'a yaratılmış diyerek küfre girdiklerini savunur. Pneumatomachi'lere dahil ettiği ikinci grubun ise Oğul konusunda ortodokslar²² gibi düşündüklerini fakat Kutsal Ruh'u yaratılmış olarak kabul edip onu Baba ve Oğul ile birlikte Tanrılığa dahil etmediklerini söyler.²³

Bu ayrımı dikkate aldığımız zaman esasında Pneumatomachi grubunu sadece yarı-Ariusçuların değil Oğul'un tanrılığını itiraf etseler de Kutsal Ruh'un tanrılığını inkâr eden şahısların da oluşturduğunu görmekteyiz. Onun Pneumatomachi'lerin kökeni hakkındaki bu iddiasını en başta zikretmemizin sebebi esasında bu grubun homojen bir yapıda gibi görünse de esasında böyle olmadığını göstermek içindir. Zira muhtelif fikirlerde olan insanların bu grubun içerisinde zikredilebildiğini ve buradaki kritik noktanın Kutsal Ruh'un tanrılığını inkâr etmek olduğunu görmekteyiz. Bu

Ayrıntılı bilgi için bkz. Yunus Kaymaz, *Hristiyan Teolojisinde Kutsal Ruh Tartışmaları (Kökeni, Mahiyeti ve Dogmatlaşma Süreci)* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 195-203.

²¹ Hanson, *The Search for the Christian Doctrine of God*, 761.

²² Buradaki ortodokslar ifadesi ile Hristiyanlıktaki ana mezheplerden bir tanesini kastedilmektedir. Kavram erken dönem Hristiyanlığında ana çizgi içerisinde yer alan, heteredoks olmayan anlamında kullanılmıştır.

²³ Epiphanius, "Panarion", çev. Frank Williams, *The Panarion of Epiphanius of Salamis (Book I)*, ed. Einar Thomassen - Johannes van Oort (Leiden: Brill, 2009), 483.

kritik bilgi zaman zaman birbiriyle çelişen ve kısa zaman içerisinde farklı fikirleri savunabilen bir grubun reflekslerini anlama noktasında önemli olacaktır.²⁴

Konstantius'un 361'deki ölümüyle imparatorluğa geçen Julianus döneminde 360 yılındaki Konstantinopolis konsilinde görevden alınıp imparator tarafından sürgün edilen çoğunluğu yarı-Ariusçu ve Pneumatomachi piskoposu tekrardan kiliselerine dönme hakkına sahip olmuşlardır. Julianus'un üç yıllık imparatorluğundan sonra yerine geçen Jovian (ö.364) kısa süre sonra çekişmeden ve sıkıntıdan hoşlanmadığını Pnaumatomachi'lere bildirmiş ve barışı arzuladığını ifade etmiştir. Bunun için de diğer herkes için kristolojik bağlamda *homoousios*²⁵ (aynı öz) doktrinini tercih etmiştir. Jovian kısa süre sonra da sürgünde olan Athanasius'u hatırlamış ve ona kilisede gerçek inancı açıklaması talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine Athanasius 361 yılında İskenderiye de büyük bir konsil toplar ve İznik inançlarını kabul eden bir konsil mektubunu imparatora gönderir. Mektubun sonunda "Kutsal Ruh Baba ve Oğul'dan ayrılamaz, onlarla birlikte yüceltilmelidir çünkü 'Kutsal Tesliste bir Tanrı vardır' (μία θεοτης εν τη αγια τριαδι)"²⁶ şeklinde bir ifade bulunmaktadır.

1026 | db

Jovian 16 Şubat 364 yılında henüz 8 aylık imparatorken aniden ölmüştür.²⁷ İmparatorluğun Batı tarafını kendisine alan General Valentinian (ö.375) Doğu tarafını kardeşi Valens'e (ö.378) teslim eder.²⁸ Valens döneminde Ankaralı Basil'i destekleyen yarı-Ariusçu grup ve Pneumatomachi'ler imparator Valens'e gelerek bir konsil düzenlemek için izin isterler. İmparatorun izniyle Pneumatomachi'ler Cyzicus²⁹ piskoposu Eleusius başkanlığında 365'te Hellespont'a bağlı Lampascus'ta bir konsil düzenlerler.³⁰ Konsilde 360 yılında Konstantinopolis'te düzenlenen ve Homoian

²⁴ Swete, *On the Early History of the Doctrine of the Holy Spirit*, 53.

²⁵ "Aynı öz" anlamına gelen ve Baba Tanrı ile İsa Mesih'in mahiyetleri arasındaki ilişkiyi tanımlayan bu kavram İznik Konsili'nde kabul edilen resmi kredoda yer almıştır.

²⁶ Athanasius vd., "To the Emperor Jovian", *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church (2. Series)* (Oxford: The Christian Literature Company, 1892), 4/567.; Swete, *On the Early History of the Doctrine of the Holy Spirit*, 55-56.; Joseph Hefele, *A History of the Councils of the Church.*, çev. Henry Nutcombe Oxenham (Edinburgh: T&T Clark, 1896), 281-282.

²⁷ Chrysostom imparatorun koruması tarafından zehirlendiğini söyler. Onun yatağında boğularak öldürüldüğü iddiası da mevcuttur. Bkz. Hefele, *A History of the Councils of the Church.*, 283.

²⁸ Hefele, *A History of the Councils of the Church.*, 283.

²⁹ Günümüzde Balıkesir iline bağlı olan Erdek ilçesi yakınlarındaki Misya antik kentidir.

³⁰ Sokrates, "Ecclesiastical History", *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church (2. Series)*, ed. Philip Schaff - Henry Wace (Oxford: The Christian Literature Company, 1890), 2/96-97.

grubunun³¹ üstünlüğü ile neticelenen konsildeki kararların geçersiz olduğu ilan edilir ve konsilde mahkûm edilen yarı-Ariusçu isimlerin mahkûmiyet kararları kaldırılır. Yine yarı-Ariusçu düşünceye uygun olan ve Baba ile İsa Mesih'in tamamıyla benzer olduğunu ifade eden *homoiosios* (benzer öz) formülü kabul edilir. Sokrates ise bu noktada çok önemli bir bilgi vermektedir. O, konsilde Kutsal Ruh meselesi gündeme geldiği zaman grubun liderlerinden biri olan Eustathius'un "*Ben Kutsal Ruh'a ne Tanrı derim ne de yaratılmış deme cesaretinde bulunabilirim.*" şeklinde bir sözünün olduğunu söyler.³² Pneumatomachi'lerin en önemli lideri pozisyonunda yer alan Eustathius 370 yılına kadar bu orta yollu dili kullanmıştır.³³

Bu konsil ile birlikte ilerleyen süreçte Pneumatomachi'ler içerisinde yer alan Cyzicus piskoposu Eleusius ve onun takipçileri güçlenmişler ve özellikle Hellespont'ta ekibin tanınırlığını arttırmışlardır.³⁴ Fakat bu durum çok uzun sürmemiştir. Öyle ki bu ekip konsildeki kararları, onaylaması için imparator Valens'e sunmuştur. Fakat Valens bunu onaylamak yerine kendisine gelen elçilere Homoian Ariusçuları ile entegre olmaları konusunda baskı yapmaya başlar.³⁵

db | 1027

Doğu imparatoru Valens'in Pneumatomachi grubuna karşı bu menfi tutumu onların son çare olarak gözünü Batıya çevirmelerine sebep olmuştur. Öyle ki yarı-Ariusçular ya da Pneumatomachi'ler (Artık bu iki isim aynı manada kullanılmaya başlanmıştır) tamamen yok olmaktan kaçmak için Anadolu'nun birçok şehrinde çok sayıda toplantı düzenlerler. Bu toplantılarda Batı imparatoru Valentinian'a (ö.375) ve Roma piskoposu Liberius'a (ö.366) inanç hususunda bir birlik sağlanması gerektiğine dair elçi gönderme kararı alırlar. Bu minvalde Sebaste'li Eustathius³⁶, Silvanus³⁷ ve Teofilos'u³⁸ seçerler. Bu isimler Roma'ya ulaştıklarında impara-

³¹ Homoian grubu, Arius sonrası onun düşüncelerini devam ettiren üç gruptan bir tanesidir. Büyük oranda Kayseryalı Eusebius'un kristolojik çizgisinde bulunmaktadır.

³² Sokrates, "Ecclesiastical History", 2/73.

³³ Michael A. G. Haykin, *The Spirit of God: The Exegesis of I and 2 Corinthians in the Pneumatomachian Controversy of the Fourth Century* (Leiden: E. J. Brill, 1994), 27.

³⁴ Sokrates, "Ecclesiastical History", 2/97.

³⁵ Sokrates, "Ecclesiastical History", 2/97.

³⁶ Pneumatomachi ekibin lider isimlerinden bir tanesidir. Sebaste piskoposluğu yapmıştır. Basil ile olan arkadaşlığı Kutsal Ruh konusunda başını çok ağrıtmıştır. Bu mesele yüzünden eskiye dayanan sıkı dostluğu katı bir düşmanlığa dönüşmüştür. Bkz. Kaymaz, *Hristiyan Teolojisinde Kutsal Ruh Tartışmaları (Kökeni, Mahiyeti ve Dogmalasma Süreci)*, 247-248.

³⁷ Sokrates ve Sozomen'e göre Silvanus *homotosios*'çu grubunun önemli isimlerinden birisidir. 369 yılında ölmüştür. Bkz. Haykin, *The Spirit of God: The Exegesis of I and 2 Corinthians in the Pneumatomachian Controversy of the Fourth Century*, 30.

³⁸ Theophilus, Eustathius gibi 360 yılında Homoian etkide yapılmış olan Konstantinopolis konsilinde mahkûm edilmiştir. Eustathius ve Tarsuslu Silvanus ile birlikte Roma piskoposuna

tor Valentinian Gaul'a gitmek üzere yola çıkmıştır. Bundan dolayı onunla görüşemezler. Roma piskoposu Liberius da onları en başta kabul etmez. Onlar ise Liberius'a doğru yolu bulduklarını bir şekilde duyururlar. Piskopos da bunlardan yazılı bir inanç metni ister. Bu şahıslar İznik doktrinini onayladıkları inanç metnini imzalarlar. İznik kredisunu kelime kelime okuyup kabul ederler. Ariusçu düşünceye karşı *homoousios (aynı öz)* doktrinini kutsal kabul ettiklerini açık bir şekilde ilan ederler.³⁹ Bunun üzerine Liberius bu temsilcileri cemaate kabul etmiştir. Sonrasında onlardan 59 doğru piskoposa gönderilmek üzere kendisinin ve tüm Batı kiliselerinin onayladığı bir mektup yazmalarını ister. Bu deklarasyonda Roma piskoposunun onların doğru inancı kabul ettiklerine şahit olduğu yazmaktadır. Bütün Ariusçu sapkınlıklara karşı *homoousios (aynı öz)* kavramını kale olarak kullanacaklardır.⁴⁰ Liberius, Asya piskoposlarına gönderdiği bu mektupta kendisinin Eustathius ve arkadaşlarının ortodoks olduğuna emin olduğunu belirtir.⁴¹

Bu görüşmede Pneumatomachi grubunun Kutsal Ruh hususundaki ortodoksiliği gündeme gelmemiştir. Katı İznikçi düşünceye sahip olan Liberius'un bu insanların 362'deki İskenderiye konsili⁴² kararlarına karşı oldukları gerçeğini bilmemesi ya da ihmal etmesi hakikaten ilginçtir.⁴³ Zira de çoğu teolog bu grupta yer alan şahısların Kutsal Ruh hakkındaki düşüncelerinin bozuk olduğunun bilindiği halde Liberius'un bu gruba karşı böyle müspet tavrına şaşırılmış ve kuşkuyla yaklaşmıştır.⁴⁴ Bu ekibin İznik kredisuna olan sözde bağlılıklarına bakarak Liberius'u aldattıklarına inanmak zor gözükmemektedir. Fakat bu formülü imzalayanların birisinin de Sebasteli Eustathius olduğu düşünülürse muhtemelen bu şahıslarda Ruh doktrininin henüz "sapıklık" derecesinde olgunlaşmadığı ifade edilebilir.⁴⁵ Liberius'un bu tavrının farklı sebepleri de olabilir. Öyle ki yarı-Ariusçu *homoiosios* grubunda yer alan bütün şahıslar Kutsal Ruh'un tanrılığını

giden ekibin içinde yer almıştır. Bkz. Haykin, *The Spirit of God: The Exegesis of 1 and 2 Corinthians in the Pneumatomachian Controversy of the Fourth Century*, 38-39.

³⁹ Sokrates, "Ecclesiastical History", 2/100-102.. Aforoz listesinde Sabelliusçular, Marcioncular, Samsatlı Pavlus ve Nice-Rimini inancı da vardır. Bkz. Hefele, *A History of the Councils of the Church.*, 285-286.

⁴⁰ Hefele, *A History of the Councils of the Church.*, 286.

⁴¹ Sokrates, "Ecclesiastical History", 2/100-102.

⁴² Thmuis piskoposu Serapion'un Athanasius'a mektup yazarak kendi bölgesinde Kutsal Ruh'u yaratılmış kabul edip onun tanrılığını reddeden "Tropici" adında bir grubun türediğini haber vermesi üzerine Athanasius'un bu şahıslara ve düşüncelere karşı düzenlediği konsildir. Kutsal Ruh'un ezeliyeti ve Baba ve İsa'ya yakınlığı teyit edilmiş ve "Tropici" grubunun düşünceleri mahkûm edilmiştir.

⁴³ Shapland, *The Letters of Saint Athanasius Concerning the Holy Spirit*, 25.

⁴⁴ Hanson, *The Search for the Christian Doctrine of God*, 763-765.

⁴⁵ Swete, *On the Early History of the Doctrine of the Holy Spirit*, 54.

inkâr etmemektedirler. Dolayısıyla grup içerisinde her bir şahsın üzerinde ittifak ettiği bir Kutsal Ruh düşüncesi olmayabilir. Yine bu grubun Kutsal Ruh hakkındaki düşünceleri henüz Batıda yayılmadığı için Roma piskoposu olan Liberius bundan haberdar olmayabilir.⁴⁶

Sokrates'e göre bu ekip Roma piskoposu Liberius'un mektubunu yanlarına alarak Sicilya'ya⁴⁷ gitmişlerdir. Orada İznik inancını kabul ettiklerini ifade eden bir konsil düzenlerler. Yine bu konsilden sonra Sicilya piskoposlarından İznik inancına olan bağlılıklarına şahitlik eden bir mektup alırlar. Sicilya'dan Kapadokya'ya geçen bu ekip Liberius ve Sicilyalıların mektuplarını ilan etmek için 367 yılında Tyana'da⁴⁸ bir konsil daha düzenlerler. Burada ertesi bahar Tarsus'da bir konsil tertip etme kararı alırlar. Böylece gelecek yıl düzenlenecek olan bu toplantı ile yarı-Ariusçular ile ortodoksların anlaşması kemale erecekti. Fakat imparator üzerinde hayli etkili olan bu gruba muhalif bazı isimler, Valens'e bu toplantının düzenlenmemesi gerektiğine dair telkinde bulununca o da bu konsilin düzenlenmesini engeller ve Pneumatomachi'lere karşı takibata başlar.⁴⁹

Liberius'a giden heyetten sonra İznik inançlarını kabul eden Pneumatomachi grubu her şehirde kiliselerde İznik kredisini savunanlarla ayinlere katılabilmişlerdir. Fakat ne zaman ki imparator Gratian'ın (ö.383) çeşitli mezheplere baskıyı kaldıracağına dair bildiri ilan edilince kendi aralarında bölünmeye gitmişlerdir. Bu gruptan bazıları Antakya'da bir toplantı düzenleyerek *homoousios* (aynı öz) inancını terk etmişler ve İznik yanlılarıyla asla ayin yapmayacaklarını ilan etmişlerdir. Fakat Sokrates bu hareketin onlara bir avantaj sağlamadığını çünkü cemaatin çoğunluğunun bu kararsız/dönek tutumdan bıktığını ve bundan dolayı da bir kısmının katı bir *homoousios*'çu olduklarını söyler.⁵⁰ En nihayetinde Pneumatomachi'ler içerisindeki bazı şahısların İznik itikadını terk etmeleri ve bunu açıkça ilan etmeleri ortodokslar ile olan sıkı ilişkilerinin sonu olmuştur.

Sozomen de bu mesele hakkında önemli bir malumat vermektedir. O, piskopos Liberius'un mektubu ile dönen ekibin Tyana konsilini düzenlediği esnada Pneumatomachi gruptan 34 piskoposun Caria'da toplanıp

⁴⁶ Hanson, *The Search for the Christian Doctrine of God*, 763-765.

⁴⁷ Günümüzde İtalya'nın güney sınırında bulunan ada şeklindeki özerk bölge.

⁴⁸ Günümüzde Niğde ilinin Bor ilçesine bağlı bir belde olan Kemerhisar'ın bulunduğu mevkideki antik kent.

⁴⁹ Sokrates, "Ecclesiastical History", 2/100-102.

⁵⁰ Sokrates, "Ecclesiastical History", 2/119.

İznik kredosunu reddederek 341 yılında Antakya'da kabul edilen şehit Lucian'ın formülünü kabul ettiklerini aktarır. Bu toplantıya Anadolu'dan gelen 304 piskopos katılmıştır. Buradakiler *homoousios* ifadesini reddetmişler ve şehit Lucian'ın kredosuna yani Antakya'daki ikinci kredoya inançlarını bildirmişlerdir.⁵¹ Dolayısıyla şu açıktır ki İznik kredosu yarı-Ariuşçular tarafından oy birliği ile kabul edilmiş değildir. Bundan ötürü grup içerisinde *homoiosios'çu* (*benzer öz*) bir damar her zaman güçlü bir şekilde var olmuştur.⁵²

Bu süreçte Eleusius faktörünü dikkate almak gerekmektedir. Eleusius, Sebasteli Eustathius liderliğindeki *homoiosios'çu* delegenin 366 yılında İznik yanlıları ile uzlaşma adına yaptıkları adımlardan kendisini uzak tutmuştur. Bu durum da Pneumatomachi'lerin tamamının Liberius ile uzlaşıp İznik imanını kabul etmediğine dair önemli bir kanıttır. Özellikle Eleusius'un bu konudaki tavrının önemli olmasının sebebi ekibin Sebasteli Eustathius ile birlikte liderlerinden biri olmasından ileri gelmektedir. Hatta Sokrates onun bilinen gerçek lider olduğunu ima eder.⁵³ Esasında bu bilgi yarı-Ariuşçuları Oğul İsa doktrinleri konusunda farklı iki grup olarak gören Epiphanius'u daha iyi anlamamızı sağlar. Buna göre bir süre sonra yarı-Ariuşçular (*homoiosios-benzer öz*) içerisinde 365 yılında *homoousios'u* (*aynı öz*) kabul edenler izole bir ekip olmuştur. Zira onlar sadece Ruh hususunda İznikçilerden ayrılıyorlardı. Fakat bunlar buldukları konumun zayıf olduğunu hissettiklerinden dolayı daha sonra Eleusius ve diğer uzlaşmaz tavırda olan eski müttetiklerine geri dönmüşlerdir.⁵⁴

Sonuç olarak şöyle bir tablo çıkmaktadır. Kutsal Ruh mevzusunda bir paydaşlıkları bulunan Pneumatomachi grubunun İsa Mesih konusunda ortak bir düşünceleri yoktur. Grubun zaman zaman çelişkili gibi görünen görüşler ortaya koyması, yine aynı şekilde yarı-Ariuşçular ve Makedonyuşçular/Pneumatomachi'ler isminin zaman zaman birbirinin yerine gelişigüzel kullanılmasının sebebi budur. Buna göre ekip içerisinde Cyzicus piskoposu Eleusius en baştan beri çizgisini hiç bozmadan Kutsal Ruh'un tanrılığını inkâr edip aynı zamanda İsa konusunda İznikçilere muhalif bir şekilde İsa Mesih'in Baba ile aynı özden olduğunu reddetmiştir. Eustathius ise Kutsal Ruh konusunda Eleusius ile aynı düşünceleri paylaştığı

⁵¹ Sozomen, "Ecclesiastical History", 2/353.

⁵² Shapland, *The Letters of Saint Athanasius Concerning the Holy Spirit*, 26..

⁵³ Sokrates, "Ecclesiastical History", 2/97.; Shapland, *The Letters of Saint Athanasius Concerning the Holy Spirit*, 26.

⁵⁴ Shapland, *The Letters of Saint Athanasius Concerning the Holy Spirit*, 26.

halde İsa Mesih konusunda sabit bir fikir ortaya koyamamıştır. Onun en başta yarı-Ariusçularla beraber hareket etmesi ortodokslar tarafından Ariusçu suçlamasına maruz kalmasına sebep olmuştur. Yarı-Ariusçuların liderliğini yürüten Eustathius diğer Ariusçu başka bir grup olan Homoian'ların imparator Konstantius tarafından desteklenmesi sebebiyle sıkıntılı bir dönem içerisine girmiştir. Bundan ötürü Batı'nın imparatoruna ve Roma piskoposuna gidip desteklerini almayı planlamıştır. İşte tam bu noktada Eleusius, Eustathius'un bu girişimlerine katılmamış ve bulunduğu çizginin dışına çıkmamıştır. Pneumatomachi grubu içerisinde Eleusius ve onu takip eden diğer ekip ise Caria'da düzenledikleri bir konsil ile kendi görüşlerini ikrar etseler de genel anlamda Eustathiusçulara göre daha geri planda kalmışlardır. Fakat 360'ların sonu ve 370'lerin başı ile birlikte yarı-Ariusçu *homoiosiosçu* grup ile İznikçiler arasında temel tartışma mevzusu somut bir şekilde değişerek artık Ruh ile alakalı konular olunca durum değişmeye başlar. Çünkü İznikçiler Eustathius'un pneumatolojik görüşleri hakkında şüphe duymaya başlamışlardır. Eustathius'un etrafında Ruh'un tanrılığına açıkça karşıt olan insanların olması da onların bu şüphesini desteklemiştir.⁵⁵ Eustathius ve takipçilerinin Ruh düşünceleri ile gündeme gelmesi ve samimi arkadaşı olan Kapadokyalı kilise babası Basil ile arasının bozulması Eustathius'u tekrardan Eleusius ile aynı çizgiye getirmiştir ki bu iki şahıs yine beraber hareket etmeye başlamışlardır. 376'da Cyzicus sinodunda Eleusius ve Eustathius'un ortak bir şekilde Basil'in Kutsal Ruh mevzusunda yanlış yolda olduğunu kabul etmeleri bu tezi desteklemektedir.⁵⁶

Pneumatomachi'lerin bu girişimleri karşısında İznikçi kamp da boş durmamıştır. Athanasius imparatorluğun doğu tarafında yaşanan sıkıntılara müdahil olması için Roma piskoposu olan Damasus'a (ö.384) bazı mektuplar yollamıştır.⁵⁷ Nitekim onun bu çabaları da başarılı olmuştur. Bu minvalde yapılan toplantıların ilki 369/372 yılında düzenlenmiştir. Elimizde bu konsile ait bazı mektuplar ve dokümanlar vardır. Bu mektupların birincisinde Baba ve Oğul için '*unius substantie, simul et spiritus sanctus*' (Baba ve Oğul aynı özdür Kutsal Ruh da aynı şekilde) biçimindeki inanç kabul edilmiştir. Bu ifade Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un "Tek İlah" olarak kabul edildiği anlamına gelmektedir. Konsil ekibinin alınan kararları doğunun ortodoks piskoposlarına gönderdikleri mektuplara ise

⁵⁵ Haykin, *The Spirit of God: The Exegesis of 1 and 2 Corinthians in the Pneumatomachian Controversy of the Fourth Century*, 34-35.

⁵⁶ Haykin, *The Spirit of God*, 177-178.

⁵⁷ Swete, *On the Early History of the Doctrine of the Holy Spirit*, 56.

şu söz iliştilmiştir: “Şan, Güç ve Onur’u Baba ve Oğul ile paylaşan Kutsal Ruh hiçbir surette onlardan ayrılamaz.”⁵⁸ Bir diğer mektup Illyria piskoposlarına gönderilmiştir.⁵⁹ Buradaki kısa bir ifade Kutsal Ruh meselesi ile doğrudan alakalıdır: “Biz Kutsal Ruh’un (Baba ve Oğul ile) aynı öze ya da doğaya sahip olduğuna inanırız. Kim bunun aksine bir şey düşünürse biz onu cemaatin dışına atarız.”⁶⁰

Roma piskoposu Damasus’un Basil’e gönderdiği mektup ise şu teslis ifadelerini içerir:

“Biz oybirliği ile tek güç, tek hükümdarlık, tek ilahlık ve tek öze sahip olan Teslis’e inanırız. Bundan ötürü bölünmeyen tek güç fakat üç şahsiyetin olduğuna, bunların iç içe geçmediklerine ya da azalmadıklarına, aralarında derece ya da zamansal bir fark bulunmadığına, Oğul’un hiçbir hususta öz ve aktivitede Baba’dan ayrı olmadığına ve Baba’dan doğduğuna inanırız.”⁶¹

374 yılında Roma piskoposu Damasus ikinci önemli Roma sinodunu düzenler. Bunun sebebi de doğudaki ortodoks piskoposların kendisine bir elçi göndererek kendi bölgelerinde Sebasteli Eustathius ve diğer Pneumatomachi grubuna mensup bazı şahısları şikâyet etmeleridir. Şikâyet eden piskoposlara göre bu isimler Kutsal Ruh hakkında ve İsa Mesih’in beşerî tarafı konusunda sapkın düşünceleri dillendiriyorlardı. Sinod İznik inanç metnini yeniden kabul etmiştir.⁶² Yine 374/375 yılında Illyrian’da bir toplantı düzenlenir. Bu toplantıda Pneumatomachi’lere ait düşünceler çok sert bir şekilde kınanır.⁶³

Pneumatomachi grubu bu tepkilere rağmen girişimlerine devam etmiştir. Onlara ait çok önemli bir toplantının daha bulunduğunu Basil’in mektuplarından öğrenmekteyiz. Pneumatomachi’ler 376’da Cyzicus’ta toplanmış ve artık grubun değişken ve çelişik tutumlarına son veren açık ve net kararlar almışlardır. Eustathius ve Eleusius’un liderliğinde İznikçi

⁵⁸ Swete, *On the Early History of the Doctrine of the Holy Spirit*, 56-57.

⁵⁹ Theodoret, “Ecclesiastical History”, 3/82-83.; Swete, *On the Early History of the Doctrine of the Holy Spirit*, 57.

⁶⁰ Sozomen, “Ecclesiastical History”, 2/364.; Theodoret, “Ecclesiastical History”, 3/82-83.

⁶¹ Hanson, *The Search for the Christian Doctrine of God*, 758.

⁶² Hefele, *A History of the Councils of the Church.*, 288-289.

⁶³ Swete, *On the Early History of the Doctrine of the Holy Spirit*, 59.; Theodoret, “Ecclesiastical History”, 3/82-83.

formül inkâr edilip Oğul'un varlıkta Baba'ya benzer olduğunu ifade eden *homiosios* inancı tekrardan onaylanmıştır.⁶⁴

Bu konsile ilk tepki Basil'in takipçileri ve öğrencileri tarafından gelmiştir. Bu şahıslar Kutsal Ruh meselesini netliğe kavuşturma talebinde bulunarak Iconium'da (Konya) 376 yılında Amphilocheus⁶⁵ başkanlığında acil olarak toplanmıştır.⁶⁶ Toplantıda Pneumatomachi grubu mahkûm edilmiştir. Burada alınan kararlara göre İznik kredosunda bir inanç objesi olan Ruh'un Baba ve Oğul ile ilişkisi Ruh'un tanrılığı için yeterli kanıttır. Şeytan, insanların kalbine Ruh'un tanrılığı ile alakalı şüphe koymuştur. Dolayısıyla İznik'teki Babaların ortaya koydukları inanca geri dönmemiz gerekmektedir.⁶⁷

Bu toplantıda Ruh ile alakalı çok önemli kararların alındığı bilinmektedir. Üç şahsın mevcut olduğu yine bunların bir tek doğa ya da tanrılığa sahip olduğu açık bir şekilde ilan edilmiştir. Konsilde kabul edilen metne göre:

"...vaftiz ediliğimiz şekilde inanmalıyız. Eğer biz Ruh'u tanrılıktan ayırırsak onu yaratılmışlar arasında kabul etmemiz gerekir. Kutsal Ruh'a yaratılmış deme cesaretinde bulunursak onu vaftiz formülünde nasıl olur da Baba ve Oğul ile birlikte zikrederiz? Bu şekilde politeizmi ve ateizmi reddetmiş olmaktadır. Biz asla üç kaynak, üç tanrı ya da üç doğadan bahsetmiyoruz. Tam tersine tek bir kaynaktan bahsediyoruz. Fakat teslisin üç şahsiyetini de inkâr etmiyoruz. Doksoloji duasında da Ruh'u Baba ve Oğul ile birlikte yüceltiyoruz."⁶⁸

Devamında:

"Ruh yaratılmış olarak isimlendirildiğinde tanrılıktan ayrılmış olmaktadır. Bundan ötürü O, yaratılmış olarak isimlendirilemez. Çünkü Matta'da Ruh'un ismi Baba ve Oğul ile birlikte zikredilmektedir.

⁶⁴ Basil, "Letters", *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church (2. Series)*, ed. Philip Schaff - Henry Wace (Oxford: The Christian Literature Company, 1895), 8/285-289; Shapland, *The Letters of Saint Athanasius Concerning the Holy Spirit*, 26.

⁶⁵ Doğuda Makedonyuşçular akımının karşısında duran önemli şahsiyetlerden bir tanesi de Iconium piskoposu olan Amphilocheus'tur. Bu şahıs 374 yılında Basil'e Kutsal Ruh hakkında bir eser yazması için resmen yalvarmıştır. Bunun sonucunda Basil *Kutsal Ruh Üzerine*'yi onu muhatap olarak yazmıştır. Swete, *On the Early History of the Doctrine of the Holy Spirit*, 68-69.

⁶⁶ Hefele, *A History of the Councils of the Church.*, 289-290.

⁶⁷ Haykin, *The Spirit of God: The Exegesis of I and 2 Corinthians in the Pneumatomachian Controversy of the Fourth Century*, 46-47.

⁶⁸ Haykin, *The Spirit of God: The Exegesis of I and 2 Corinthians in the Pneumatomachian Controversy of the Fourth Century*, 46-47.

Ruh'un Tanrılıktan ayrılmaz olduğunun söylenmesi triteizmi gerektirmemektedir. Üç şahsiyette tek tanrılık vardır. Böylece Ruh Baba ve Oğul ile birlikte yüceltilmiş olmaktadır. Ruh'u yüceltmeyi reddedenler Ariusçulardan daha iyi değildirler.”⁶⁹

378 yılına gelindiğinde Kutsal Ruh'un tanrılığının inkârı üzerine gelişen bu harekete Batı'dan sert tepkiler gelmeye başlamıştır. Zira bu yıl içerisinde Roma'da yapılan bir konsilde alınan kararları ihtiva eden bir belge olan *Tomus Damasi* bu konuda önemli malumatlar vermektedir. Bu metinde İznik kredosunun Latince bir versiyonu zikredildikten sonra birtakım aforoz ve yanlış görüşler listelenmektedir. Listenin başında da Kutsal Ruh'un Oğul vasıtasıyla yaratıldığı düşüncesi gelmektedir.⁷⁰ Yine bu toplantıda ilan edilen aforozlara bakıldığı zaman bunların önemli bir kısmını Kutsal Ruh'un tanrılığını inkâr edenlerin oluşturduğu görülmektedir.⁷¹ Konsilde Kutsal Ruh ile alakalı önemli ifadeler şu şekildedir:

“...Her kim ki Kutsal Ruh'un Oğul aracılığıyla yaratıldığını söylese onu aforoz ederiz. Çünkü Baba'nın, Oğul'un ve Kutsal Ruh'un tek bir tanrılık, tek güç, tek otorite, tek şan ve tek arzusu vardır. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan oluşan bu üç şahsiyet eşittirler ve görünen/görünmeyen her şeyi yönetirler. Kutsal Ruh bütün yaratılmışlar tarafından yüceltilir. Baba ve Oğul konusunda ortodoks olan, Kutsal Ruh konusunda heteredoks olursa yine heretik sayılır. Zira üç şahsiyet tek bir Tanrıdır, üç Tanrı değildir...”⁷²

381'deki Konstantinopolis konsili'ne çok sayıda Ruh karşıtı piskoposun katıldığı yer olan Hellepont kararlı bir şekilde Ruh karşıtlarının yanında yer almıştır. Anadolu'nun diğer bölgelerinde -Galatia ve Paphlagonia- Ruh karşıtları çok aktiftirler ve bu bölgelerden birçok piskopos bu gruba katılmışlardır. Pneumatomachi grubu bir dönem öyle bir etkili olmuştur ki ortodoks ağırlığındaki Kapadokya'da bile kendisine taraftar bulmuştur.⁷³

3. Pneumatomachi / Makedonyusçularda Kutsal Ruh

⁶⁹ Basil, “Letters”, 8/199.

⁷⁰ Hanson, *The Search for the Christian Doctrine of God*, 758.

⁷¹ Swete, *On the Early History of the Doctrine of the Holy Spirit*, 72.

⁷² Hanson, *The Search for the Christian Doctrine of God*, 759.

⁷³ Haykin, *The Spirit of God: The Exegesis of I and 2 Corinthians in the Pneumatomachian Controversy of the Fourth Century*, 40-41.

Pneumatomachi grubunun esasında homojen bir yapıda olmadığını, isimler ve temel düşünceler anlamında bir çeşitliliğin ve zaman zaman bir dönüşümün olduğunu görmüş olduk. Bundan dolayı Pneumatomachi'lerin net bir doktrinel sistemlerinin olduğunu düşünmek hatalı olacaktır. Şüphesiz bu ekibi paydaş bir grup haline getiren Kutsal Ruh'un Tanrı ve İsa ile aynı mesabede kabul edilemeyeceği hatta onun bundan dolayı yaratılmış olduğu düşüncesidir. Bu başlıkta grup içerisindeki kristolojik farklılaşmayı bir kenara bırakıp (oldukça zor olsa da) pneumatolojik temel vurguya yöneleceğiz. Kaynaklarımızın tamamının muhalif orijinli olması bir dezavantaj oluşturmaktadır. Pneumatomachi grubunun düşüncelerini net olarak tespit etmedeki bir diğer güçlük ise esasında temel problemleri Kutsal Ruh olmasa da İsa Mesih'in tanrılığını reddetmelerinin doğal sonucu olarak Kutsal Ruh'un da tanrılığını reddetmiş olan aşırı-Ariuşuların varlığıdır. Mesela Basil *Kutsal Ruh Üzerine* adlı kitabında iki grubun tezlerine de cevap vermektedir. Bu bağlamda hangi görüşün kime ait olduğunun dikkatli bir şekilde tespit edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde görüşlerin karıştırılması gibi bir durum söz konusu olabilmektedir.

Biz Pneumatomachi grubuna ait olan temel düşünceleri madde madde irdedeceğiz.

3.1. Kutsal Ruh yaratılmıştır.

Pneumatomachi'lerin temel düşüncelerinin başında Kutsal Ruh'un yaratılmışlar arasında olduğu gelmektedir. Epiphanius Pneumatomachi grubunun iki orijinli⁷⁴ olduğunu zikrederken her iki damarın da Kutsal Ruh'u yaratılmış olarak kabul ettiğini söyler.⁷⁵ Basil *Kutsal Ruh Üzerine*'sinde Pneumatomachi grubunun Kutsal Ruh'u yaratılmışlarla aynı seviyede gördüğünü açık bir şekilde söyler.⁷⁶ Yine Arius'un ektiği tohumların daha sonrasında bazılarını Kutsal Ruh'a küfre götürdüğünü ifade eder. Böyle düşünenleri ve bunun sonucunda Kutsal Ruh'a yaratık diyenleri aforoz ettiklerini de sözlerine ekler.⁷⁷ Nazianzuslu Gregory Pneumatomachi'lerin iddialarına karşı Kutsal Ruh hakkında yazdığı meşhur *Beşinci Teolojik Söylev*'inde bu grubun Kutsal Ruh'a yaratılmış dediklerini akta-

⁷⁴ Pneumatomachian grubunun kaynağı hususu yukarıda ele alınmıştır.

⁷⁵ Epiphanius, "Panarion", 483.

⁷⁶ Basil, *On the Holy Spirit* (New York: St Vladimir's Seminary, 1980), 60-67.

⁷⁷ Basil, "Letters", 8/196-197.

rır.⁷⁸ Nyssa'lı Gregory de yine bu gruba karşı yazdığı *Kutsal Ruh Üzerine* adlı kısa kitabında bu minvalde bilgiler verir. Gregory bu grubun Kutsal Kitaba göre her şeyin Oğul aracılığıyla yaratıldığı⁷⁹ bilindiğine göre, Ruh'un bundan müstağni olduğuna dair bir bilginin bulunmadığını ve dolayısıyla onun yaratılmış bir doğaya sahip olduğunu iddia ettiklerini söyler.⁸⁰

Kutsal Ruh'un tanrılığını inkar edenlerin temel referansları Amos kitabındaki *"Dağlara biçim veren, Rüzgarı (Ruhu) yaratan.....her şeye egemen Tanrıdır"*⁸¹ ifadesidir. Bu pasajda yer alan "רוח" (ruah) kavramı hem rüzgâr hem de ruh anlamına gelmekte; Ruh'un tanrılığına karşı çıkanlar bu iki anlamdan ruhu tercih ederek kutsal metinlerde Kutsal Ruh'u yaratılmış olduğunu iddia etmektedirler.⁸²

Pneumatomachi grubunun en önemli liderlerinden biri olarak zikrettiğimiz Sebasteli Eustathius'a atfedilen bir söz vardır. O *"Ben Kutsal Ruh'a ne Tanrı derim ne de ona yaratık diyerek kendimi riske atarım"* der. Eustathius'un kristolojik husustaki kararsızlığı ve görüşlerinin evrilip geliştiği düşünüldüğünde onun Kutsal Ruh konusunda da daimî/sabit görüşlü olmadığını düşünebiliriz. Bunun yanında arkadaşı Basil ve diğer ortodoksların tepkisini doğrudan üzerine çekmek istememiş olması da böyle tarafsız bir söz söylemiş olmasına neden olabilir. Batının siyasi ve dini desteğini kazanmak için İznik inancını da kabul etmiş olması bu hususta konjektürel davranmış olabileceği ihtimalini akıllara getirmektedir.

Görebildiğimiz kadarıyla Pneumatomachi grubunun Kutsal Ruh'un yaratılması hususundaki en önemli dayanağı Nazianzuslu Gregory'nin bahsettiği Yuhanna'nın başında zikredilen her şeyin Logos (Oğul) aracılığıyla yaratıldığını ifade eden cümledir. Onlar Baba'nın doğmamış/doğurulmamış Oğul'un ise biricik Oğul olduğunun bilinmesine rağmen Kutsal Ruh'un ezeli olduğuna işaret eden bir karinenin bulunmadığını savunurlar.⁸³ Üstelik Yuhanna'nın başındaki bu cümlede herhangi bir

⁷⁸ Gregory of Nazianzus, "Orations", *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church* (2. Series), ed. Philip Schaff - Henry Wace (Oxford: The Christian Literature Company, 1894), 7/319.

⁷⁹ Yuhanna 1/3.

⁸⁰ Gregory of Nyssa, "On the Holy Spirit, Against the Followers of Macedonius", *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church* (2. Series), ed. Philip Schaff - Henry Wace (Oxford: The Christian Literature Company, 1893), 6/316-319.

⁸¹ Amos, 4/13.

⁸² Shapland, *The Letters of Saint Athanasius Concerning the Holy Spirit*, 30.

⁸³ Pneumatomachian'ların bu görüşünden ötürü 381'deki Konstantinopolis konsilinde Kutsal Ruh'a verilen sıfatların bir tanesi de *hayat verici*'dir. Bkz. George Smeaton, *The Doctrine of the Holy Spirit* (Edinburgh: T&T Clark, 1882), 277-278.

istisnanın belirtilmemesi Ruh'un da bu yaratılmışlar arasında olduğunu göstermektedir.

3.2. Kutsal Ruh yaratılmış olduğu için Baba ya da Oğul gibi bir Tanrı değildir. Eğer Kutsal Ruh Tanrı olsaydı ya doğmamış/doğurulmamış ya da Biricik Oğul olması gerekirdi.

Pneumatomachi'lerin en temel iddialarından bir tanesi de yaratılmış olarak kabul ettikleri Kutsal Ruh'un Tanrı olmadığıdır. Bu durum Pneumatomachi grubu hakkında yazmış tüm yazarların müştereken ifade ettiği bir husustur. Epiphanius onların Kutsal Ruh'u Baba ve Oğul ile eşit mesabede görmediklerini⁸⁴ ve Kutsal Ruh'u daha çok görevli (bir melek) olarak düşündüklerini söyler.⁸⁵ Yine Pneumatomachi grubunun bu husustaki delillerinin İznik kredosunun Kutsal Ruh'un tanrılığı konusundaki sessizliği olduğunu ifade eder.⁸⁶ Basil de Pneumatomachi'leri kastederek Kutsal Ruh'u Baba ve Oğul gibi kutsal görmeyenleri, onun tanrısal doğaya sahip olmadığını iddia edenleri, yine aynı şekilde bu inkar ile onu görevli bir hizmetçi seviyesine düşürenleri aforoz ederiz, der.⁸⁷ *Kutsal Ruh Üzerine*'sinde de bu ekibin Kutsal Ruh'u Baba ve Oğul ile eşit seviyede görmediklerini açıkça ifade eder.⁸⁸ Kutsal Ruh'u bir melek olarak kabul etmelerine delil olarak da Pavlus'un Timoteos'a Birinci Mektubundaki ifadelerini getirdiklerini söyler. *"Bu söylediklerimi yan tutmadan, kimseyi kayırmadan yerine getirmen için seni Tanrı'nın, Mesih İsa'nın ve seçilmiş meleklerin önünde uyarıyorum"*⁸⁹ cümlesinde teslisin unumları zikredilirken Baba, Oğul ve Kutsal Ruh yerine bu sıralamanın kullanılmasının Kutsal Ruh'un melek olduğuna işaret ettiğini iddia ettiklerini aktarır.⁹⁰

Nazianzus'lu Gregory'nin Pneumatomachi grubunun iddiaları arasında zikrettiği bir diğer husus ise onların Tropici ile benzer tezleri savduklarına işaret etmektedir. Öyle ki Pneumatomachi'lere göre Kutsal Ruh eğer Tanrı olacaksa onun ya İsa Mesih gibi bir Oğul ya da Baba Tanrı'nın torunu olması gerekmektedir. Ancak bu yolla Baba Tanrı'dan kaynağını alan bir Tanrı olacaktır. Bu iki durum mevcut olmadığına göre o zaman

⁸⁴ Epiphanius, "Panarion", 499.

⁸⁵ Epiphanius, "Panarion", 502.

⁸⁶ Epiphanius, "Panarion", 503.

⁸⁷ Basil, "Letters", 8/196-197.

⁸⁸ Basil, *On the Holy Spirit*, 45-46.

⁸⁹ 1 Timoteos 5/21

⁹⁰ Basil, *On the Holy Spirit*, 50-51.

Kutsal Ruh Tanrı değildir.⁹¹ Nyssalı Gregory Pneumatomachi'lere karşı yazdığı kitabında ve Eustathius'a gönderdiği mektupta benzer bilgileri vermektedir. Onların açık bir şekilde Kutsal Ruh'a yücelik ve tanrılık vermediklerini söyler. Bundan ötürü onlar Kutsal Ruh'u Baba'dan ve Oğul'dan farklı görürler.⁹²

Pneumatomachi grubunun Kutsal Ruh'un tanrılığını inkâr için öne sürdükleri temel argümanların başında muhtemelen mezkûr kilise babalarının ifade ettiği bir husus gelmektedir. Özellikle Gregory, Pneumatomachi grubunun Kutsal Kitabın Kutsal Ruh'un tanrılığı hususunda sessiz kaldığı iddiasını sürekli gündeme getirdiğini ve bu iddia üzerine görüşlerini temellendirdiğini söyler.⁹³ Epiphanius ise bu grubun görüşlerini anlatırken onların Kutsal Ruh'un Tanrı olmadığı konusunda Kutsal Kitaptan deliller getirmeye çalıştıklarını söyler.⁹⁴

Pneumatomachi grubunun Kutsal Ruh'un tanrılığı hakkındaki düşünceleri şu şekilde özetlenebilir:

*"Kutsal Ruh tanrılık doğasını paylaşamaz. O ne "θεος" (Theos/-Tanrı) ne de Tanrı ile aynı özden (homoousios) bir varlıktır. O yalnızca "θειον" (Theion/ilahi ya da kutsal)'dır."*⁹⁵

1038 | db

3.3. Kutsal Ruh Tanrı olmadığı için Kutsal Kitapta ona tapınma ve onu Baba ve Oğul ile birlikte yüceltme ile alakalı bir emir bulunmamaktadır.

Kutsal Ruh'u yaratılmış olarak kabul etmenin sonucu olarak onun Tanrı olamayacağını savunan Pneumatomachi grubu bu iki önermenin doğal bir sonucu olarak Kutsal Ruh'a tapınmaya ve onun Baba ve Oğul ile birlikte yüceltilmesine karşı çıkmışlardır. Basil bu ekibin Kutsal Ruh'un Baba ve Oğul ile birlikte yüceltilmemesi gerektiğini savunduklarını en fazla münferit bir yüceltme yapılabileceğini kabul ettiklerini söyler.⁹⁶ Bu gruba göre Kutsal Kitabın hiçbir yerinde Kutsal Ruh'a tapınması ve Baba ve Oğul ile birlikte yüceltilmesi emri bulunmamaktadır.⁹⁷ Nazianzuslu Gregory ise onların önceki dönemlerde ve günümüzde Kutsal Ruh'a tapı-

⁹¹ Gregory of Nazianzus, "Orations", 7/319.

⁹² Gregory of Nyssa, "On the Holy Spirit, Against the Followers of Macedonius", 6/316.

⁹³ Gregory of Nazianzus, "Orations", 7/324-346.

⁹⁴ Epiphanius, "Panarion", 499.

⁹⁵ Hanson, *The Search for the Christian Doctrine of God*, 767-768.

⁹⁶ Basil, *On the Holy Spirit*, 75-76.

⁹⁷ Basil, *On the Holy Spirit*, 89-90.

nılmadığını ve kutsal metinlerde buna işaret eden bir yer de bulunmadığını savunduklarını aktarır.⁹⁸ Bu husus da Pneumatomachi'lerin temel argümanlarından bir tanesidir.⁹⁹

Sonuç

Pneumatomachi grubu hakkında bu kadar ayrıntılı bir değerlendirme sonucunda bir çerçeve çizdiğimiz düşünsek de bazı teologların itiraf ettiği gibi bu grubu sınırları belli bir formda tanımlamak hayli zordur. Bundan ötürü gibi bazı araştırmacılar Pneumatomachi'lerin net bir doktrinel sistemlerinin olduğunu düşünmenin hatalı olacağını ve şu görüşün Pneumatomachi'lere ait, şu görüşün ise onlara ait olmadığını söylemenin hayli zor olduğunu savunur.

Biz tüm bu kapalılık ve belirsizliğe rağmen grubun esnek yapısını dikkate alarak hem onu görece tanımlayan hem de düşüncelerini özetleyen sonuç maddeleri ile başlığımızı sonlandırmak istiyoruz. Bu maddelerin grubun karmaşık yapısını zihinde kısmen de olsa sistemli hale getireceğini düşünüyoruz.

- 1- Dördüncü yüzyılın ikinci yarısında Anadolu ve Konstantinopolis merkezli olarak Kutsal Ruh'un tanrılığına karşı çıkıp onu yaratılmış olarak kabul eden bir grup olan Pneumatomachi'ler Athanasius'un muhatap aldığı yerel Mısırlı bir hareket olan Tropic grubu ile birlikte ilk defa Kutsal Ruh konusunu müstakil bir mesele olarak gündeme gelmesine sebep olmuşlardır.
- 2- Kilise tarihçilerinin kitaplarında bu grubu nitelemek için daha çok "Makedonyusçuluk" ismi kullanılmıştır. Bu isim bir dönem Konstantinopolis piskoposluğu yapmış ve yarı-Ariusçulara yakın bir isim olan Makedonyus'a atfen kullanılmıştır. Fakat Makedonyus'un Kutsal Ruh'un tanrılığı konusunda büyük yankı uyandıran önemli düşüncelerinin olduğu ve bununla Kutsal Ruh karşıtı bir grubun lideri olduğuna dair güçlü bir kanıt yoktur. Bazı kilise tarihçileri Makedonyus'un hayatının son dönemlerinde Kutsal Ruh konusu üzerine yoğunlaştığını iddia etseler de bu görüş sağlam temellere dayanmaktan yoksundur. Bu sebepten ötürü grup için "Makedonyusçuluk" yerine "Pneumatomachi (Ruh'la Savaşanlar)" isminin kullanılması daha uygun olacaktır.

⁹⁸ Gregory of Nazianzus, "Orations", 7/321.

⁹⁹ Smeaton, *The Doctrine of the Holy Spirit*, 278.

- 3- Pneumatomachi grubunun kökeni hakkında çok fazla belirsizlik ve karmaşa bulunmaktadır. Grubun ne zaman kurulduğu, hangi şahsiyetlerin liderlik ettiği, yarı-Ariusçularla ilişkisi, yaşadığı fikrîsel dönüşümler vb. konuların her biri bir tartışma konusu olmuştur.
- 4- Pneumatomachi grubundaki şahsiyetleri bir çatı altında toplayan unsur Kutsal Ruh'un tanrılığının reddi olmuştur. Kristolojik ve diğer bazı konularda farklı görüşlere sahip olan şahıslar bu düşünce çatısı altında bir araya gelmişlerdir.
- 5- Grubun liderleri arasında Eleusius gibi en baştan beri İznik inancının karşısında olup çizgisini hiç bozmayan şahıslar olduğu gibi zaman zaman İznikçi itikadı kabul eden -ya da etmiş gibi görünen- Eustathius gibi şahıslar da mevcuttur.
- 6- Her ne kadar farklı düşünsel ekollerden şahıslar grup içerisinde bulunsa da ekibin çekirdek kadrosunu yarı-Ariusçu şahısların oluşturduğu bir gerçektir. Eustathius gibi Liberius'a İznik itikadı itirafında bulunan bir şahıs bile yarı-Ariusçu ekol içerisinden çıkmıştır.
- 7- Pneumatomachi grubunun, görüşlerine dayanak olarak getirdiği temel nokta Kutsal Kitabın Kutsal Ruh'un tanrılığı hususundaki sessizliğidir. Onlara göre Kutsal Kitapta her şeyin Oğul aracılığıyla yaratıldığı şeklindeki ifadenin içerisine Kutsal Ruh da dahil olmaktadır.
- 8- Pneumatomachi grubunun Kutsal Ruh hakkındaki temel düşünceleri Kutsal Ruh'un yaratılmış bir varlık olarak Baba'dan ve Oğul'dan özsel bir farklılığı üzerine gelişmiştir. Bundan dolayı o, Tanrı değildir. Baba Tanrıdan ve Oğul İsa Mesih'ten hiyerarşik olarak aşağıdadır ve ona, Tanrıya ve Oğul'a tapıldığı gibi tapılmaz.

KAYNAKÇA

- Athanasius vd. "To the Emperor Jovian". *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church (2. Series)*. Oxford: The Christian Literature Company, 1892.
- Basil. "Letters". *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church (2. Series)*. ed. Philip Schaff - Henry Wace. Oxford: The Christian Literature Company, 1895.
- Basil. *On the Holy Spirit*. New York: St Vladimir's Seminary, 1980.
- Epiphanius. "Panarion". çev. Frank Williams. *The Panarion of Epiphanius of Salamis (Book I)*. ed. Einar Thomassen - Johannes van Oort. Leiden: Brill, 2009.

- Gregory of Nazianzus. "Orations". *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church (2. Series)*. ed. Philip Schaff - Henry Wace. Oxford: The Christian Literature Company, 1894.
- Gregory of Nyssa. "On the Holy Spirit, Against the Followers of Macedonius". *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church (2. Series)*. ed. Philip Schaff - Henry Wace. Oxford: The Christian Literature Company, 1893.
- Hanson, R. P. C. *The Search for the Christian Doctrine of God*. Edinburgh: T&T Clark, 1997.
- Haykin, Michael A. G. *The Spirit of God: The Exegesis of I and 2 Corinthians in the Pneumatomachian Controversy of the Fourth Century*. Leiden: E. J. Brill, 1994.
- Hefele, Joseph. *A History of the Councils of the Church*. çev. Henry Nutcombe Oxenham. Edinburgh: T&T Clark, 1896.
- Kaymaz, Yunus. *Hristiyan Teolojisinde Kutsal Ruh Tartışmaları (Kökeni, Mahiyeti ve Dogmalaşma Süreci)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Shapland, C. R. B. *The Letters of Saint Athanasius Concerning the Holy Spirit*. London: The Epworth Press, 1951.
- Smeaton, George. *The Doctrine of the Holy Spirit*. Edinburgh: T&T Clark, 1882.
- Sokrates. "Ecclesiastical History". *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church (2. Series)*. ed. Philip Schaff - Henry Wace. Oxford: The Christian Literature Company, 1890.
- Sozomen. "Ecclesiastical History". *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church (2. Series)*. ed. Philip Schaff - Henry Wace. Oxford: The Christian Literature Company, 1890.
- Swete, Henry Barclay. *On the Early History of the Doctrine of the Holy Spirit*. London: Macmillan and Co., Limited, 1912.
- Theodoret. "Ecclesiastical History". *Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church (2. Series)*. ed. Philip Schaff - Henry Wace. New York: The Christian Literature Company, 1892.

A Study on the Views of the Macedonians or Pneumatomachi (The Spirit Fighters) about the Holy Spirit

Yunus KAYMAZ*

Extended Abstract

In the second half of the 4th century, with the discussion of the Holy Spirit as an independent issue and the prominence of some individuals or groups in these discussions, important views were put forward about the Holy Spirit. Except for the Tropici, a local Egyptian group whose influence in this respect is quite limited, Macedonianism (Pneumatomachis) is the group that claims that the Holy Spirit was created, claiming that he is ontologically different from the Father and Jesus and denies its deity, thus bringing this issue to the agenda of the church. Ultimately, it is the Macedonianism/Pneumatomachi group that conduces to the discussion of the Holy Spirit independently of christological issues and ultimately ensures that some dogma beliefs of the church are included in the official credos on this subject.

We obtain information about this group from the books of Didymus, Epiphanius and the famous church historians Socrates and Sozomenus, especially the Cappadocian fathers consisting of Basil, Gregory of Nazianzus and Gregory of Nyssa. While the problem of how reliable the information coming from these names, who are against this group, stands on one side, on the other hand, the fact that they often carry out contradictory actions has made it very difficult to determine exactly how the group was formed in the historical process and its intellectual boundaries.

When the origin of the group is examined, the result is that it is more appropriate to use the expression "Pneumatomachi (Spirit Fighters)" instead of Macedonianism against this group that denies the deity of the Holy Spirit. Although the two concepts were used together from time to time in the history of the church, this uncertainty about the origin of the concept of Macedonianism and the fact that the group is based on Macedonians shows that the concept of "Pneumatomachi" is more accurate.

The Pneumatomachi group, although mostly known as semi-Aryans, does not have a homogeneous structure. There is variation, and at times a transformation, in the meaning of names and basic ideas. Therefore, it would be wrong to think that the Pneumatomachis had a clear doctrinal system. Probably what makes this team a stakeholder group is the thought that the Holy Spirit cannot be considered at the same level as God and Jesus, and that he was created for that reason. Epiphanius also says in Panarion that the origin of the Pneumatomachi group was actually fed from two sources. There are those of semi-Aryan origin, according to whom the Son was not created, but adopted ages ago. The second group is in line with the Orthodox regarding the Son. However, this group was named Pneumatomachi because it had the same ideas as the Arians regarding the Holy Spirit. This group has three interrelated basic ideas about the

* Res. Ass. Dr. Sakarya University, Faculty of Theology, Department of History of Religions, ykaymaz@sakarya.edu.tr, Orcid: 0000-0001-7270-3571.

Holy Spirit. First of all, the Holy Spirit was created according to these people. This is the main claim commonly accepted by people with different opinions within the group. This is the basic claim accepted by people with different opinions in the group. Although some opinions contrary to this issue, which are expressed by all the authors giving information about the group, are included in the statements of some individuals within the Pneumatomachi group, it can be said that this is mostly the words that have been put forward by some political and sociological conditions.

According to another basic idea of the Pneumatomachi group, the Holy Spirit is not a God like the Father or the Son because he was created. If the Holy Spirit were God, he would have been either unbegotten or the Only Begotten Son. They do not accept the Holy Spirit, which they accept as basically created, as God. The Holy Spirit is not equal to the Father and the Son, and the Holy Spirit is more of an angel in charge. The greatest evidence of the Pneumatomachi group in this regard is the silence of the scriptures first and then the Nicæan credo about the deity of the Holy Spirit. Since the third basic idea of the Pneumatomachi group is that the Holy Spirit is not God, there is no command in the Bible to worship him and glorify him with the Father and the Son. As a result of accepting the Holy Spirit as created, the Pneumatomachi group, who argued that he could not be God, opposed worshipping the Holy Spirit and glorifying him together with the Father and the Son, as a natural consequence of these two propositions.

Keywords: Macedonians, Pneumatomachi, Holy Spirit, 4th century.

